

Márton László

Mondatok, 2017. február

Elseje, szerda. A kisváros piacterén álló Fekete Sas fogadó emeleti ablakából egyetlen pillanattal áttekinthetők a mellékutcák, amelyek tükörjégén eltúlzott színpadinességgel csúszkálnak a járókelők, és beláthatunk a szemközti ódon épületben üzemelő polgármesteri hivatalba is: kissé felülnézetből figyelhetjük az ügyfélszolgálati irodában tevékenykedő, fiókokat húzgáló nőt, a polgármesteri iroda és íróasztal pedig velünk egy magasságban táruel élénk, a polgármester forgószékevel együtt, amelyben pillanatnyilag nem ül senki.

Másodika, csütörtök. Linzben, a kastélydomb alatt húzódó Promenade belváros felé eső végén álló Traxlmayr kávéház egyik sarokasztalánál, ahol regényhősöm, Batsányi János is gyakran ücsörgött az 1830-as évek végén, Th. M. (Thomas, de nem Mann) elmondja, hogy kedvenc filmrendezője Tarr Béla, és örömmel értesül róla, hogy Jancsó Miklós is kiváló filmeket készített az 1960-es években.

Harmadika, péntek. A Cseh-erdőben fekvő Teufelsmühl és Haslach közti erdőgazdasági utat bal kéz felől a Grosse Mühl nevű folyócska kíséri, jobb felől pedig szeszélyes formájú, meredek gránittömbök szegélyezik, amelyek mellett elhaladva, a vízimalomból átalakított erdei vendéglő által kínált szalonnás gombóc kellemes előérzetében, részletesen megvitatom L. H.-val, hogy helyénvaló-e Ismail Kadarét, különös tekintettel az amúgy kiváló képességű albán szerző súlyosan kompromittált politikai előéletére, a vilenicei irodalmi fesztivál díszvendégének választani.

Negyedik, szombat. A Münchenből Budapest felé tartó „Rail Jet” étkezőkocsijában déli 13 órakor kizárólag sajtos szendvics kapható, és annak látványa sem erősíti bennem az emberi létezésbe vetett bizalmat, ellentétben a huszonöt év körüli pincérfiúval, akinek arckifejezésén, amikor azt mondom neki: „Ez pontosan olyan, mint az NDK-ban az 1970-es évek közepén”, világosan látszik, hogy egyrészt fogalma sincs, mi fán termett az NDK (DDR, Deutsche Demokratische Republik), másrészt nincs meggyőződve róla, hogy az 1970-es évek közepén is éltek emberek a földön.

Ötödike, vasárnap. Addig is, amíg J. hazaérkezik Madridból, ami éjfélre várható, megnézem a Tabán moziban *Az állampolgár* című filmet, rendezte Vranik Roland, és elcsodálkozom a Bis-sau-Guinea-i születésű, közgazdászból lett forgalmi diszpécser, dr. Cake-Baly Marcelo személyiségének erején és az egész filmet betöltő emberi nagyságon.

Hatodika, hétfő. Ismét egy film; munka közben találtam a neten egy hangosfilmet az 1930-as évek elejéről: Karl Kraus, aki a felvételen annyi idős, mint most én, *Az emberiség végnapjai*-nak harmadik felvonásából adja elő a holló-verset, miközben nemcsak hollóvá változik, vagyis akusztikai effektusaival utánozza a káromgást, mozdulataival a szárnyacsapkodást, hanem zavarba ejtően hasonlítani is kezd a költeményeit performanszá alakító Szilágyi Ákosra.

Hetedike, kedd. Rendelkező próba a székesfehérvári Vörösmarty Színházban, Horváth Csaba rendez a *Carment* (régén volt, amikor írtam), a mozdulatokat elemzi, illetve a színészeket készíti a saját és a partnertől jövő mozdulatok elemzésére, így jutva el a mozdulattól a situációhoz, onnan pedig a színházi gondolat által vezérelt cselekményhez, majd a próba szünetében

azt hazudom a dramaturgnak, Perczel Enikőnek, hogy a kantinban kapható rántott hal az emberi létezés keretfeltételei közt már majdnem élvezhető.

Nyolcadika, szerda. Ebéd közben váratlanul beállít P. K. (évente-kétévente egyszer jelentkezik), és leteszi a levesestányér mellé a *Faust* 1908-as Wittkowsky-féle kiadását, amely nemrég elhunyt nagynénje könyvespolcán állt Moldova György és Veres Péter művei között, és amelynek függeléke, az ott fellelhető forrásközlések miatt nagy segítségemre lett volna három évvel ezelőtt, amikor a *Faust* második részét fordítani kezdtem.

Kilencedike, csütörtök. Kéri Piroska születésnapja a Nyitott Műhelyben, ahol két dolgot kellett volna elmondanom, de persze már hazafelé menet, az utcán jutott eszembe mind a kettő: először is, hogy az irodalmi közéletnek szüksége van az olyan integratív női személyiségre, aki átmenet a tyúkanyó és a fejedelemasszony, a kocsmárosné és a napközis tanárnő között, másodsor pedig, hogy egyszer Piroska elmesélt nekem egy történetet egy asszonyról, aki személyesen értesítette férje vidéken élő szeretőjét a férfi haláláról, és hogy aztán ebből írtam azt a novellát, amely kiindulópontja lett Kamondi Zoltán *Halj már meg!* című filmjének, amely cím groteszk és tragikus próféciának bizonyult, amennyiben Kamondi, aki a stáb címmel kapcsolatos kétségeire mindannyiszor azt felelte, hogy „Ennek a filmnek *nem lehet* más címe, csak ez!”, engedelmességet az önmaga által megfogalmazott felszólításnak, és a vágást követően, a film utómunkálatai közben váratlanul meghalt.

Tizedike, péntek. Göncz Árpád emléktáblájának avatása a Bécsi úton, az ünnepi beszédben a köztársaság eszméjének dicséretével és némi tanácsalansággal azt illetően, hogyan lehetne az említett eszmét életben tartani, továbbá önmagukat túlélte nemzedékek nemrég még prominens, most árnyékszerű képviselőivel és rendőrökkel a járda szélén.

Tizenegyedik, szombat. J. bátyjánál és az ő feleségénél vagyunk, vacsora után betoppan a fiuk, L., aki hosszan beszél a fafejű tanító néniről, aki szabályos írásbeli kikérőhöz kötné, hogy tanítási időben elvihesse a tízéves gyereket Indonéziába, holott ő, L. világosan megmondta a mobiltelefonba, hogy már kint vannak a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren.

Tizenkettedike, vasárnap. Olvasom Friedrich Gundolf 1916-os Goethe-monográfiáját, amely a *Faust* második részét erősen leértékeli az elsőhöz képest, mondván, hogy az első rész teremti meg a tragikumot, a második pedig a rezignáció talajáról sarjad, miközben ő maga is kénytelen elismerni, hogy Goethe kultúraszintetizáló és nyelvteremtő képessége a második részben érvényesül máig (vagyis az első világháborúig) hatóan.

Tizenharmadika, hétfő. Annak az öt éve megszűnt alapítványnak, amelynek én voltam a kuratóriumi elnöke, próbálok az X. bankban megszerezni az utolsó számlakivonatait, ezúttal is eredménytelenül, viszont megállapíthatom, hogy ez az első tavaszias nap, amikor jólesik kabát és számlakivonatok nélkül ülni a napsütésben.

Tizennegyedik, kedd. Az előző fejezet abból a munkából, amelyen dolgozom, már elkészült, a következőt még nem kezdtem el, viszont megtaláltam az interneten a pardubicei egyetem egyik kiadványát, Ivona Dererová disszertációját Sidonie Nadherny női szerepfelfogásáról, amely írásműben jól észlelhető egy másik műnek, Alena Wagnerová általam nem ismert és számomra jelenleg nem hozzáférhető Sidonie Nadherny-életrajzának halvány, de még így is iránymutató visszfénye.

Tizenötödike, szerda. A mai székesfehérvári látogatás szombatra halasztódik, helyette írni kezdtem az új fejezetet, amely egy korfestő belső monológgá terebélyesedő házassági ajánlattal kezdődik, miközben ismét szürkeség és nyirkos köd van, nem az írásműben, hanem az ablaküveg túloldalán.

Tizenhatodika, csütörtök. Romsics Ignác tartalmas, tudós, vetítéses előadása a nemzeti emlékezetpolitikáról a Frankel Leó utcai zsinagóga nagytermében, amelynek falára most, Vidor Pál fiatalon meggyilkolt rabbi fényképével szemközt, rávetül a daliásnak hitt kormányzó számos fotografált, festett, öntött és faragott képmása, amelyek kapcsán felmerül bennem a kérdés: vajon Dollfussnak, Mannerheimnek és Pilsudskinak is ilyen sok szobra áll a szabad ég alatt, és ha igen, azok is ilyen csapnivalóan nyiszlettek?

Tizenhetedik, péntek. A „Hodworks” társulat *Szólók* című produkciójának egyik jelenetében, amely az eredendő bűnt parodizálja (íme, a bűn színpadi formája mint satirikus pastiche), a bibliai Éva minden fügefalevél nélkül odalép elem, és kérdően rám néz, nekem pedig eszembe jut Sebastian Brant középkor végi nagy művéből, *A Bolondok Hajójából* a következő négy sor: „Bizony, ha Ádám észbe kap, / Mielőtt almába harap, / Nem történt volna egy kevés / Gyümölcs miatt kiűzetés!”, de képtelen vagyok kimondani, mert elfullad a lélegzetem, és elakad a szavam.

Tizennyolcadika, szombat. Írás közben (kíváncsi lévén, mi foglalkoztatta az osztrák közvéleményt két-három héttel a szarajevói merénylet előtt) rákeresek a Neue Freie Presse 1914. június tizedikei, szerdai számára, amelyből megtudom egyrészt, hogy Ferenc József császár és király kilenc osztrák zergét ajándékozott az újjélandi kormányzatnak, amelyek, ha majd elszaporodnak, osztrák színezetet fognak kölcsönözni az egzotikus szigetországnak, másrészt, hogy Szerbiának fölösleges attól tartania, hogy az albániai felkelés miatt Ausztria-Magyarország csapatösszevonásokat fogatosít a bosnyák-szerb határon, tudniillik az osztrák-magyar csapatok éppen ellenkezőleg, a határról Bosznia belseje felé vonulnak, amennyiben június végén nagyszabású hadgyakorlatra fog sor kerülni Szarajevó környékén, amelyen jelen lesz a trónörökös, Ferenc Ferdinánd főherceg is, amely manővernek az lesz a legfőbb, sőt kizárólagos célja, hogy eloszlassa Szerbia esetleges háborús aggodalmait, mert az Osztrák-Magyar Monarchia csak akkor biztosíthatja a közép-európai térségben a békét, ha katonailag kellőképpen erős.

Tizenkilencedik, vasárnap. A színművészeti egyetemen az eljövendő bábrendezőknak tartott órámon megkérdezem a hallgatóktól, miért csíkos a *Családi körben* szereplő földműves tarisznyája (azért, mert az alföldi parasztok a kukoricadézsalmáláson tetten ért borz lenyúzott és kicserzett bőrből készítették tarisznyájukat), továbbá miért zöld az Artus-mondakörben szereplő titokzatos lovag paripája (azért, mert a középkorban nemcsak az előkelő nők és férfiak haját, hanem a lovak szőrét is festették), és nem győzők álmélni a válaszként érkező jobbnál jobb ötletek hallatán, amelyek sokkal fantáziadúsabbak az úgynevezett valóságnál.

Huszadika, hétfő. A posta meghozza a régóta várt könyvet Mechtilde Lichnovsky hercegnőről, Mária Terézia dédunokájáról, az egyik első feminista írónőről, a *Születés*, a *Gyermekkor* és a *Harc a szakember ellen* című regények szerzőjéről, aki visszaemlékezéseiben egy helyütt igen részletesen leírja, mi mindenre gondolt abban a percben, amelyet élete utolsó percének hitt a Vltava folyó örvényében fuldokolva, de az utolsó perc utolsó pillanatában kimentették, hogy aztán évtizedekkel később londoni emigrációban haljon meg betegeskedve, nyomorogva, magára hagyva.

Huszonnegyedik, kedd. Miután egy hét alatt végigírtam az új fejezetet, és ebédre aranysüggért vettem a piacon, este a „cseresznyés” társaságban, amely részint az utca nevéből, részint a ház mellett álló gyümölcsfáról kapta a nevét, szóba kerül Orhan Pamuk új regénye, *A piros hajú nő*, egy apagyilkosságról szóló történet, amelyet úgy mond el a tettes, mintha az áldozatot beszélgetné, és amelyben vagy a szerző vagy az elbeszélő összehozza a perzsa tragikumot a görög tragikummal, Firdauszi eposzából a fiát, Szuhrábot megölő Rusztem történetét (amelynek a fél évezreddel korábbi ógermán Hildebrand-ének lehetett az egyik forrása) Szophoklész drámájából az apját, Laioszt megölő Oidipusz történetével, és amelynek címszereplője, egy teherbe ejtett színésznő alakja összemosódik Dante Rossetti egy olyan képével, amelyet akár Modigli-

ni is festhetett volna; mégis úgy hiszem, Orhan Pamuk igazi nagy remekműve nem ez a regény, hanem egy huszonöt évvel ezelőtti műve, *Az új élet*.

Huszonkettedike, szerda. Lám csak, milyen az emberi természet: a mai székesfehérvári próba után nem Antal Csaba lenyűgöző díszletére gondolok, amely egyszerre kalitka, mászóka, erotikus jelkép, alá- és fölérendeltségi viszonyok kifejezője, tükör, fényforrás és hangszer (dob), nem is a koncentrált színészi munkára (egész délelőtt Carmen szökésének és José fogságának mozzanatait rakták össze), nem is Szikora János nemrég felmerült ötletére, amely egy nagyszabású rendezés lehetőségét rejti magában, és még csak nem is arra a megrázó történetre, amelyet E. mesélt a hazaút másfél órája alatt; ehelyett az jut az eszembe, hogy előkeressem N. I. huszonhét évvel ezelőtti krrrrr... krrrrr... kritikáját a Szikora által rendezett szolnoki *Carmen*-előadásról, és rácsodálkozom a cikkből még ma is felpárolgó, denaturált szesz töménységű rosszindulatra: „nem mintha kifogásolható lenne az, ha egy író magától az irodalom ihlet meg (na persze, N. I. aztán csak tudja, mi fán terem az ihlet), de ha az egyes esetek tendenciává sűrűsödnek, az már elgondolkodtató” – írta N. I. 1990 tavaszán, miközben éppen zajlott Szikora eltávolítása a színházból, ami bizonyára színtiszta véletlen egybeesés, de ha az egyes esetek tendenciává sűrűsödnek, az már elgondolkodtató, még akkor is, ha manapság N. I., nyolcvanéves aggastyánként, már nem tud annyit ártani, mint hosszú, munkás életének korábbi évtizedei során, a *Carmen* pedig huszonhét év után újra bemutatják.

Huszonharmadika, csütörtök. Este a Trafó pincéjében *Az időnk rövid története*, írta Gimesi Dóra, rendezte és a bábokat faragta (bizony ám, fából) Hoffer Károly: két öreg néni és két öreg bácsi (plusz egy öreg kutya) közös története, csupa fiatal alkotóval, akiket élénken foglalkoztat az öregség, és akik az előadás végeztével (nincs külön kellékes) maguk pakolják el a bábokat és az előadáshoz tartozó nagyszámú mütyürkéket két átlátszó műanyag ládába, miközben Teszerek Csaba (ő volt a bábjátékomban Trisztán, most ő mozgatja és beszélgeti az egyik bácsit, valamint ő vakkant a kutya helyett is) így beszél a fogantyús bábhoz: „Mész a ládába, Pista bácsi, de aztán jól viselkedjél nekem, ne csinálj rendetlenséget!”

Huszonnegyedike, péntek. Nincs kedvem belekezdeni a következő fejezetbe, inkább munkatervet írok németül egy ösztöndíjhoz, megszerkesztek három rövid szöveget, és tintahal-salátát eszem a Két Szerecsenben, miután négyesben, Alexander Brody, Nagy Gabi, Torma Tamás és én áttekintettük az *Alibi* következő, „Vér” témájú számával kapcsolatos tennivalókat.

Huszonötödike, szombat. A napsütés ellenére hideg idő: a tavaszi kiskabátban átfázom, mire eljutok a Vas utcába, ahol bábrendező szakra jelentkező diákoknak mesélek Gottfried von Strassburg középkori német költő *Tristan* című verses regényéről, amelyet 2001 és 2012 között fordítottam, és amelynek 2012-es magyar kiadása kereken 3000 grammot nyom, mint egy egészséges újszülött, és amelyből 2013 nyarán írtam az Andrásy úton bemutatott bábjátékot, amelyből most a Vas utcában három jelenetet (az érvágást, a szőrös Urgannal vívott harcot és a szerelmi vallomást) hasonlítottam össze a verses regényben olvasható eredeti változattal.

Huszonhatodika, vasárnap. Miután a próbáról hazafelé menet az éjszakai sötétben az eltévedt gépjármű áthaladt Lovasberényen és Vértesacsán, hogy majd Etyek és Herceghalom után bukkanjon rá az autópályára, itthon T. Cz. J. e-mailje vár, amely szerint előző nap temetésen volt, mire visszaírom, hogy én pedig kerek számú születésnap bulin, tűzijátékkal és a szóban forgó kerek számot fitogtató lufikkal, amelyek ugyanúgy a mulandóságról szólnak, mint bármelyik temetés.

Huszonhetedik, hétfő. Délelőtt elkezdtem írni az új fejezetet, este próba Székesfehérvárott, most már az elejétől a végéig egyhuzamban, miközben az én aggályoskodó figyelmemet a „tankcsapdának” becézett gördíthető elemek mozgása köti le: nem fogják-e beütni a fejüket a fémgerendákon hasaló terepszínű egyenruhás színészek?

Huszonyolcadika, kedd. Este a Petőfi Irodalmi Múzeumban tartalmatlannak és őszintétlennek érződő pódiumbeszélgetés Balassa Péter munkásságáról; előtte a Tűzoltó utcában M. S. nagyívű helyzetelemzése az „Alexandra” összeomlása utáni nagyon rossz és még sokkal rosszabb eshetőségekről; annak előtte az Üllői úti villamosmegálló járdaszíkjén egy értelmes arcú, kedves fiatalember megkérdezi, nem vagyok-e vízvezeték-szerelő vagy legalább vízóraellenőr, mert ő az Élesztőben dolgozik (ahová csakugyan eljárak, még hozzá felolvasni), világítástechnikus, és valamiért ismerősnek rémlik neki az arcom: ezt is megértem, vízvezeték-szerelőnek néz valaki, aki rendszeresen világít a felolvasásaimon.

Georg Brandner (Ausztria) munkája – Ludvig Nemzetközi Művésztelep

